

Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Meta Analizi

Serkan ALTUNTAŞ¹, Abdullah ATLI², Ali KIŞ³

Öz: Bu meta analiz çalışmasının temel amacı mesleki olgunluk düzeyinin cinsiyet değişkeni açısından etki büyüklüğünü tespit etmektir. Standartlaştırılmış ortalamalar arası etki büyüklüğü analiz yöntemini kullanarak öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyetlerine göre etki büyüklüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca moderatör olabilecek değişkenler incelenmiştir. Bu amaçla yapılan alanyazın taramasında konu ile ilgili doktora tezi, yüksek lisans tezi ve makale türünde 53 araştırmanın yapıldığı belirlenmiştir. Bu araştırmalarda öğrencilerin cinsiyetine ilişkin ve kodlama protokolüne uygun verileri içeren 23 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 5034 kız ve 5880 erkek olmak üzere 10914 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre, rastgele etkiler modelinde birleştirme işlemi sonucu kız öğrenciler lehine 0,28'lik pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki büyüklüğü bulunmuştur. Moderatör olarak okul türü ve yayın türü analize alınmıştır. Yayın türü analizinde cinsiyetin ortalama etki büyüklüğünü değiştirmedığı, okul türünün ise ortalama etki büyüklüğünü değiştirdiği bulunmuştur. Araştırma sonucunda mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve farklılığın kızlar lehine olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki olgunluk, meta analiz, cinsiyet

¹ İnönü Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, serkan-altuntas@hotmail.com

² İnönü Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, abdullah.atli@inonu.edu.tr

³ İnönü Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi, ali.kis@inonu.edu.tr

A Meta-Analysis of Gender Differences in Terms Of Students' Vocational Maturity Levels

Abstract: The main aim of this meta analysis study is to identify the impact magnitude of vocational maturity level in terms of gender variable. It was tried to determine the impact magnitude of students' vocational maturity levels in terms of gender variables by using analysis technique of impact magnitude among standardized averages. Also, it was examined variables which can be moderator. In the search of literature is made of this purpose, it was determined that 53 researches which consist of doctorate thesis, master thesis and article about this topic were done. In this researches, 23 studies including data related to students' gender and appropriate data for coding protocol were included in the research. The sample of the research is composed of 10914 (5034 girls and 5880 boys) students. According to the result of the research, the result of combining in the random effect model, 0.28 positive and a significant impact magnitude statistically was found in favor of girl students. School type and publication type were analyzed as moderator. It was identified that gender didn't change average impact magnitude in publication type analysis, but school type changed average impact magnitude. At the result of the research, it was identified that vocational maturity levels showed a significant difference according to gender variable and the difference was in favor of girls.

Keywords: Vocational maturity, meta-analysis, gender

Giriş

Türkiye'de her sene yaklaşık bir milyon öğrenci eğitim sisteminin herhangi bir kademesinden mezun olmaktadır. İlkokula başlayan öğrenciler sırasıyla ortaokul ve ortaöğretimi zorunlu olarak bitirip sonrasında üniversite ya da meslek seçeneğiyle karşı kaşıya kalırlar. Her eğitim döneminde tekrar eden bu süreç için önemli noktalardan biri de eğitim kademeleri sonrasındaki tercihlerdir. Ortaokulu bitiren bir öğrenci akademik liseler ile farklı alanlarda eğitim veren meslek liseleri arasında tercihte bulunurken bir lise tercih eden ve bitiren öğrenciler ise ileride yapacakları mesleği belirleyecek tercihlerde bulunurlar. Birey, mesleğin hayatındaki önemini toplumsal beklentilerin de etkisiyle çocukken fark eder ve yaşamı boyunca devam edecek içsel sorgulamaya başlar (Atli, 2012). Kuzgun'un (1982)

belirttiği gibi, bireylerin hayatında öyle anlar vardır ki önlerindeki seçeneklerden birini seçmek ve karar vermek zorunda kalırlar. İşte o anlardan birisi de meslek seçimi yapmak ve bir mesleğe karar vermektir. Meslek seçimi bireyin yaşamındaki en önemli kararlardan biri olmasının yanında çok yapıli karmaşık bir süreçtir (Kutlu ve Atli, 2011). Kararların olduğu yerde seçenekler vardır. Seçenekleri tanımak, ayırmak ve değerlendirmek gerekir. Öğrencilerin bunu yapmasını sağlayan özellikleri, mesleki olgunluklarıdır. Ginzberg ve diğ., (1951) ve Super'in (1957) ifade ettiği gibi meslek seçimi kararı, yaşamın sadece tek bir döneminde bir anda alınan bir karar değildir. Bu karar pek çok farklı yönü olan gelişimsel süreçle doğrudan ilgili ve önceki tercihlerimizden etkilenen bir karardır (Bacanlı, 2005; Brown, 2003).

Mesleki olgunluk, bireyin erken çocukluk dönemindeki hayali seçimlerinden emekli olmaya karar verdiği ana kadar ki süreçte göstermiş olduğu gelişimin derecesini ifade eder (Crites, 1969). Mesleki olgunluk düzeyinin düşük olması bireyin uygun bir mesleki karar verebilmesi için gerekli olan olgunluğu henüz kazanamadığını göstermektedir (Altuntaş, 2013). Bireyin hayatı için büyük önem ifade eden mesleki olgunluk ile ilgili çeşitli konularda araştırmalar bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde; umutsuzluk (Akbulut, 2010), aile desteği ve tutumu (Akdaş, 2013; Kayaş, 2009; Köküsoy, 2008), çocukluk çağı örselenme yaşantıları (Altuntaş, 2013), denetim odağı (Çoban, 2005; Dhillon ve Kaur, 2005), karar verme (Aydın Orhan, 2011; Oğuz, 2008; Şahin, 2010), akılcı olmayan inançlar (Kepir, 2011), kişilik özellikleri (Özgan, 2006), kaygı (Sekmenli, 2000), sosyal destek (Sürücü, 2005; Ulaş, 2011) gibi faktörlerin araştırıldığı görülmektedir.

Toplumsal yaşamdaki ilk ayırım ve farklılık sebebi olan cinsiyet; kişisel algıyı, fiziksel özellikleri, toplumun beklentilerini ve mesleğe yönelimi etkileyen birincil faktördür. Mesleklerin kız ve erkek meslekleri diye toplumsal olarak ayrılması sıkça rastlanan bir durumdur. Bu sebeple farklı değişkenler ele alınırken merak edilen ve araştırılan önemli faktörlerden biri de cinsiyettir. Birçok araştırmacı cinsiyet açısından mesleki olgunluğu araştırmış ama bu konuda net bir sonuca ulaşamamıştır. Bazı araştırmalarda kızların mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olduğu (Acısu, 2002; Akay, 1983; Akbalık, 1991; Akbıyık, 1996; Akdaş, 2013; Altuntas; 2013; Bayındır, 1999; Bozgeyikli, Doğan ve Işıklar, 2010; Çakar ve Kulaksızoğlu, 1997; Çoban, 2005; Emilova, 2014; Gülbahçe, 2007; Keller, 2004; King, 1989; Oğuz, 2008; Özgan, 2006; Patton ve Creed, 2001; Patton ve Creed, 2002); Post-

Kammer, 1987; Sekmenli, 2000; Şahin, 2007; Ulaş, 2011; Uzer, 1987 ve Yazar, 1997), bir çalışmada erkeklerin mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olduğu (Kayaş, 2009), bazı araştırmalarda ise mesleki olgunluk ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı (Çınar, 2011; Gribbons ve Lohnes, 1969; Köküsoy, 2008; Kracke, 1997; Lee, 2001; Lee ve Hughey, 2001; Powell ve Luzzo, 1998; Sahraç, 2000; Taşkiran, 2008; Touma, 1997 ve Zeren, 1999) bulunmuştur. Mesleki olgunlukla ilgili çok sayıda araştırma olmasına rağmen bu konuda netliğin olmadığı görülmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmada, mesleki olgunluk çalışmalarında sıklıkla kullanılan cinsiyet değişkeninin netleştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Farklı sonuçlar farklı açıklamaları beraberinde getirmiştir. Erkek öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olmasının nedeni; toplum içerisinde var olan erkek aileyi geçindirir düşüncesi ya da erkek öğrencilerin daha çabuk meslek sahibi olmaya, mesleği düşünmeye yönlendirmesi olarak düşünülmektedir (Kayaş, 2009). Kızların mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olmasına ise daha erken olgunlaşma, toplumsal baskı, düzen, disipline sahip olma ve kendi ayakları üzerinde durma gibi sebeplerin yol açtığı gibi açıklamalar getirilmektedir (Altuntaş, 2013; Gülbahçe, 2007; Kutlu, 2012).

Meslek seçiminde toplumsal etkiler her zaman söz konusudur. Bu durum kızlar ve erkeklerin mesleki olgunluklarını da etkilemiştir. Geçmiş yıllarda mesleki olgunluğu içeren az sayıda araştırma yapılırken artık günümüzde araştırma sayısı hızla artmaktadır. Araştırma sayısının artması sayesinde artık kızlar ve erkeklerin mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koyma olanağı ortaya çıkmıştır. Son yıllarda sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında kullanımı yaygınlaşan meta analiz yöntemi bu olanaklardan biridir. Meta analiz, araştırma sonuçları birbirine uygun düşmediği zaman belirsizlik hakkında karar vermek için yararlı bir yöntemdir. Meta analizin amacı aynı türde yapılan araştırma sonuçlarını istatistiksel yöntemlerle sistemli bir şekilde birleştirmek, örneklem sayısını artırarak istatistiksel anlamlılığı güçlendirmek, etki büyüklüğünü kestirmek ve farklı çalışmalardan niceliksel olarak doğruya ulaşılabilir (Glass, 1976; Yıldız, 2002). Meta analizin kısaca tanımı ise analizlerin analizidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007).

Bu meta analize dâhil edilen 23 adet çalışmanın sonuçları incelendiğinde, mesleki olgunluk konusunda cinsiyet değişkenine yönelik yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde

edildiği görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde mesleki olgunluğu meta analiz yöntemi ile cinsiyet açısından inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamış, bu nedenle halihazırda mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin meta analiz aracılığıyla incelenmesi, önceki araştırma sonuçlarının birlikte değerlendirilmesi önem arz edebilecektir. Bu sonuçların sentezlenmesi, hem uygulayıcılar hem de araştırmacılar için yol gösterici olacaktır.

Geçmiş yıllarda, aynı konu üzerinde yapılmış olan çalışma sayısının az olması nedeniyle meta analize ihtiyaç duyulmamış olup; günümüzde ise aynı konu üzerine yapılan araştırmaların sayısının bir hayli artması ile meta analiz çalışmaları hemen hemen her bilim dalında ihtiyaç haline gelmiştir (Yıldız, 2002). Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarının, ileride mesleki olgunluk üzerine yapılacak olan çalışmalar için eleştirel bir bakış açısı sağlayacağı ve bu çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir. Çalışmayı önemi kılan bir diğer yön de eğitim bilimleri alanında son zamanlarda kullanılmakta olan meta analiz yönteminin bilinirliğine katkıda bulunması ve yeni çalışmalar için örnek teşkil etmesidir. Bu temel gerekçeler ışığında bu çalışmada öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyetlerine göre etki büyüklüklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

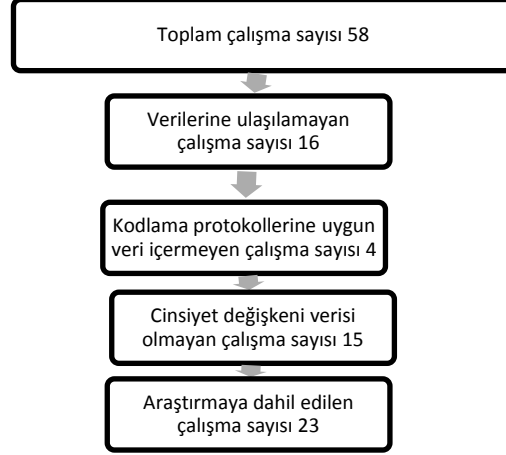
Yöntem

Literatür Tarama

Türkiye’de mesleki olgunluğu konu edinen doktora tezleri, yüksek lisans tezleri ve makaleler, bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. İncelenecek tezlere ve makalelere ulaşmak için “mesleki olgunluk”, “meslek olgunluğu”, “vocational maturity” gibi anahtar sözcükler kullanılarak Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi, Ulakbim veri tabanı ve “Google Scholar” gibi internet arama motorlarında tarama yapılmıştır. Yapılan tarama sonrası araştırma konusuna yönelik ve meta analize dâhil edilebilir veri içerebilen ancak ulaşılamayan çalışmaların olduğu da belirlenmiştir. Bu çalışmaların yazarlarıyla iletişime geçilerek belirlenen çalışmalara ulaşılmaya çalışılmış, tüm bu iletişim elektronik posta gönderilerek gerçekleştirilmiştir. Sonuçta alanyazın taraması sonucu ulaşılan 58 çalışmadan, yazarlarla iletişime geçilenler de dâhil, toplam 23 çalışma meta analize dâhil

edilmiştir. Toplam 58 çalışmadan meta analize dâhil edilen 23 çalışmaya nasıl indirildiğini gösteren akış diyagramı Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Akış Diyagramı

Dahil Edilme Kriterleri

Araştırmaya dahil edilen çalışmaların seçiminde kullanılan ölçütler şunlardır:

- (1) 1987-2014 yılları arasında ülkemizde yapılmış yüksek lisans ya da doktora tezi olan çalışmalar,
- (2) 1987-2014 yılları arasında ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış olan akademik çalışmalar,
- (3) Meta analiz çalışmasında standartlaştırılmış etki büyüklüğüne ulaşabilmek için, cinsiyet değişkenini içeren çalışmalar,
- (4) Meta analiz için gerekli olan etki büyüklüklerinin hesaplanabilmesi için gereken örneklem büyüklüğü, ortalama ve standart sapma değerleri bulunan üç makale ile 20 yüksek lisans ve doktora tezi olmak üzere toplamda 23 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır.

Çalışmaları Kodlama

Bu meta-analizde kullanılan etki büyüklüğü çeşidi Standardize Ortalamalar Farkı(SOF)'dır. Alan yazında daha çok Cohen d olarak bilinir. SOF'u hesaplamak ve olası moderatörlere ulaşabilmek için ihtiyaç duyulan bilgiler; örneklem büyüklüğü (erkek, kadın), etki büyüklüğünü hesaplamak için nicel veri (r , t , F istatistiği ve X^2), p değerleri, ya da ortalama ve standart sapma değerleridir. Kodlama süreci çalışma kimliği, çalışma içeriği ve çalışma verilerinden oluşmaktadır. Bu üçlü sistem sayesinde meta analize dâhil edilen

çalışmalar ayrıntılı ve açık bir şekilde kodlanmaktadır. İyi bir kodlama sisteminin olması meta analizde önemli bir yer tutar (Card, 2012; Cumming, 2012; Ellis, 2012).

Meta-Analitik Prosedür

Etki büyüklüğü hesaplamaları Comprehensive Meta-Analysis (Version 2.0) yazılımı kullanılarak, sabit ve rastgele etkiler modelinde gerçekleştirilmiştir (Borenstein, Hedges, Higgins ve Rothstein, 2005). Ancak, sosyal bilimlerde rastgele etkiler modeli önerilmektedir (Cumming, 2012). Etki büyüklüklerinin heterojenliği Q ve I² istatistiği kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu istatistikler homojenliğin olmadığını gösterdiğinde, meta-analitik prosedür moderatörlerle devam ettirilmiştir.

Bulgular

Yayın Yanlılığı

Büyük örneklemlerli çalışmaların ya da istatistiksel olarak anlamlı çıkmış çalışmaların yayınlanma olasılığının daha yüksek olması nedeniyle olabilecek yayın yanlılığı ortalama etki büyüklüğünün de olduğundan daha fazla tahmin edilmesine yol açabilmektedir (Borenstein ve diğ. 2009). Bu sebeple meta analiz çalışmalarında yayın yanlılığının test edilmesi önemlidir. Araştırmada yayın yanlılığını test etmek için dört yöntem kullanılmıştır. Bunlar: Huni grafiği, Orwin Güvenli N Sayısı, Egger testi ve Duval ve Tweedie'nin kırp doldur yöntemidir.

Meta-analize dahil edilen çalışmalara ait yayın yanlılığı test sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Mesleki Olgunluk-Cinsiyet İçin Yayın Yanlılığı Test Sonuçları

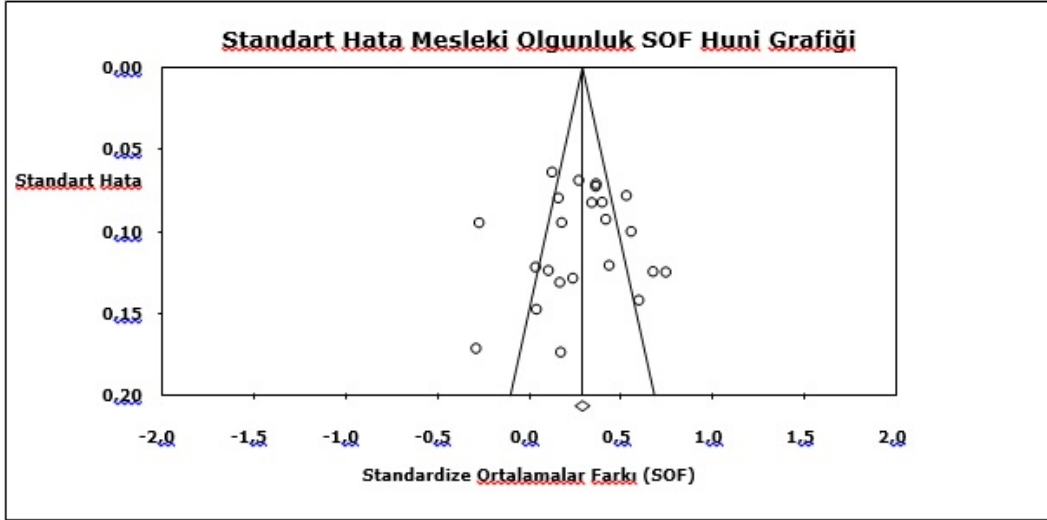
Orwin Korumalı N Sayısı "önemsiz" SOF için gerekli çalışma sayısı	Duval and Tweedie'nin Kırp ve doldur yöntemi		Egger Testi
	Kırılan çalışma	SOF Gözlenen (doldurulan)	
0,01 SOF için 643	0	0,2834 (0,2834)	p=0,79 (2 kuyruk)

Araştırmanın yayın yanlılığını test etmek için Orwin Korumalı N sayısı hesaplanmıştır. Yayın yanlılığı testlerinden olan Orwin korumalı N sayısı (Orwin failsafe N), yapılan çalışmanın örneklemini göz önüne alarak hesaplanan genel etki büyüklüğünü

önemsiz (trivial) düzeye indirebilecek daha kaç adet çalışmanın meta-analize katılmamış olabileceğini hesaplamak için kullanılmaktadır. Bu sayı eğer dahil edilen çalışma sayısının 5-10 katından fazla ise bu sonuç meta-analiz için yayın yanlılığı sorunu olmadığı anlamında yorumlanır (Borenstein, Heggess, Higgins ve Rothstein, 2009; Card, 2012). Yapılan analiz sonucunda Orwin Korumalı N sayısı 643 olarak hesaplanmıştır. Meta-analiz sonucunda bulunan 0,2834 ortalama etki büyüklüğünün 0,01 düzeyine (trivial), yani neredeyse sıfır etki düzeyine ulaşabilmesi için gerekli çalışma sayısı 643 adettir. Bu araştırmada kullanılan 23 çalışma Türkiye’de bu konu da yapılmış, ölçütler çerçevesinde değerlendirilmiş ve ulaşılabilir olan tüm çalışmaları kapsamaktadır. Hâlihazırda yapılmış 643 çalışma olmadığından bu durum yapılan araştırmada yayın yanlılığının olmadığı bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Bir diğer yayın yanlılığı testi ise Duval ve Tweedie testidir. Yayın yanlılığı testlerinden olan Kırp-Doldur yöntemi (Duval Tweedie Trim & Fill), iki aşamalı tekrar süreciyle yayın yanlılığı düzeltme yöntemidir. Huni grafiğindeki simetrinin bozulmasına kaynaklık eden noktalar belirlenir (trim) ve ikinci aşamada geçici olarak bu noktalar doldurulup genel etki büyüklüğü tekrar hesaplanır (fill). İki genel etki büyüklüğünün farkının artması yayın yanlılığı olabileceği anlamında yorumlanır (Card, 2012). Yapılan bu test sonucunda Tablo 1 incelendiğinde gözlenen etki büyüklüğü değeriyle yayın yanlılığından kaynaklanan etkiyi düzeltmeye yönelik oluşturulan sanal etki büyüklüğü arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Merkez çizginin her iki tarafında yoğunlaşan araştırmaların genel olarak simetrik olarak dağılması sonucunda fark sıfır çıkmıştır. Merkez çizginin sağ ve sol tarafında kayıp veri olduğuna dair bir sonuç görünmediği için, sanal etki büyüklüğüyle gözlenen etki büyüklüğü arasındaki fark sıfırdır.

Bir meta-analiz çalışmasında yayın yanlılığı testi olarak kullanılan huni grafiği (funnel plot) görsel olarak değerlendirmeyi mümkün kılarken, Egger testi huni grafiğindeki olası asimetriyi test ederek var olup olmadığını ortaya koyar. P değerinin istatistiksel olarak anlamlı olmaması asimetrisinin, yani yayın yanlılığının olmadığı şeklinde yorumlanır (Card, 2012). Yapılan Egger testi sonucunda $p = 0,79$ olarak hesaplanmıştır. Bu durum yayın yanlılığı olmadığı bir diğer kanıtıdır.

Grafik 1: Yayın Yanlılığına İlişkin Huni Saçılım Grafiği

Son olarak bu araştırmada meta analize dâhil edilen çalışmaların huni saçılım grafiğine (funnel plot) bakılmıştır. Meta analiz veri setinin görsel bir özeti olarak da değerlendirilen (Cooper ve diğ., 2009) ve yayın yanlılığının olasılığını gösteren huni saçılım grafiğinin sonuçları Grafik 1’de gösterilmektedir. Grafiğe bakıldığında meta-analize dâhil edilen çalışmalarda yayın yanlılığına bağlı bir etkinin olmadığı görülmektedir. Yayın yanlılığında huni saçılım grafiğinin simetrik olmaması beklenir. Standart hata değeri küçük olan çalışmalar ortalama etki büyüklüğünün yakınında toplanmaktadır (Borenstein ve diğ., 2009).

Çalışmaların özellikle huninin alt kısımlarında ve ortalama etki büyüklüğünü gösteren çizginin bir tarafında yoğunlaşması, yayın yanlılığının var olma ihtimalini gösterir. Bu çalışmada meta analize dâhil edilen verilerde yayın yanlılığına dair bir kanıt gözlenmemiştir.

Grafik 1’de araştırmaya dâhil edilen 23 çalışmanın etki büyüklüğü dikey çizgisinin her iki yanına simetrik bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Bu durumda, huni saçılım grafiği değerlendirmesine göre yayın yanlılığı olmadığı söylenebilir.

Araştırmaya alınan çalışmalara ilişkin bilgiler tablo halinde sunulmuştur.

Tablo. 2 Araştırmaya Alınan Çalışmalara İlişkin Bilgiler

Model	Study name	Statistics for each study					Sample size		
		Std diff in means	Lower limit	Upper limit	Z-Value	p-Value	Kadın	Erkek	Total
	Akbalık, 1991	0,60	0,32	0,88	4,22	0,00	110	98	208
	Akbulut, 2010	0,42	0,24	0,60	4,51	0,00	341	182	523
	Akdas, 2013	0,44	0,20	0,67	3,61	0,00	154	129	283
	Altuntas, 2013	0,40	0,24	0,56	4,85	0,00	314	290	604
	Bozgeyikli, Dogan, Isik	0,75	0,50	0,99	5,97	0,00	130	145	275
	Cakar, Kulaksizoglu, 1999	0,36	0,22	0,51	5,01	0,00	344	439	783
	Cinar, 2011	0,17	-0,09	0,42	1,28	0,20	104	133	237
	Emilova, 2014	0,34	0,18	0,50	4,15	0,00	330	272	602
	Gulbahce, 2007	0,56	0,36	0,75	5,56	0,00	186	234	420
	Kagnici, 1999	0,24	-0,01	0,49	1,86	0,06	92	180	272
	Kayas, 2009	-0,27	-0,46	-0,09	-2,86	0,00	153	421	574
	Kepir, 2011	0,53	0,38	0,68	6,78	0,00	254	502	756
	Kokusoy, 2008	0,11	-0,14	0,35	0,86	0,39	93	219	312
	Kutlu, 2012	0,13	0,00	0,25	1,97	0,05	554	441	995
	Ozgan, 2006	0,68	0,43	0,92	5,42	0,00	154	122	276
	Sekmenli, 2000	0,37	0,23	0,50	5,15	0,00	321	542	863
	Surucu, 2005	0,27	0,14	0,41	3,93	0,00	441	410	851
	Sahin, 2010	0,18	-0,01	0,36	1,88	0,06	205	247	452
	Taskiran, 2008	-0,29	-0,62	0,05	-1,68	0,09	38	341	379
	Urun, 2010	0,16	0,00	0,32	2,02	0,04	372	275	647
	ZerenA, 1999	0,04	-0,25	0,33	0,27	0,78	95	89	184
	ZerenB, 1999	0,17	-0,17	0,51	0,99	0,32	82	56	138
	ZerenC, 1999	0,04	-0,20	0,27	0,30	0,77	167	113	280
Fixed		0,29	0,25	0,33	14,51	0,00	5034	5880	10914
Random		0,28	0,19	0,38	5,89	0,00	5034	5880	10914

Tablo 2'ye göre 23 çalışmanın katılımcıların cinsiyetine göre standardize edilmiş etki büyüklükleri -.29 ile erkekler lehine değer ile .75 kızlara ait değer aralığında değişmektedir. 15 çalışmada istatistiksel anlamlı farklılık ($p < .05$) bulunurken 8 çalışmada anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Mesleki olgunluk konusunda cinsiyet değişkenine göre yapılan çalışmaları kapsayan Orman grafiği, çalışmalara ait etki büyüklüklerinin görsel değerlendirilebilmesi için grafik 2'de verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Ve Rastgele Etkiler Modellerine Göre Birleştirilmiş Sonuçları

k	n	Cohen's <i>d</i>	p	95% CI	Q	p	I ²	
		(Random Model ES)						
Sabit		0,29		0,25; 0,33				
23	10.914		0,00		119,87	0,000	81,65	
Rastgele		0,28		0,19;0,38				

k=çalışma sayısı. n=örneklem. SE=Standart Hata. CI=Güven Aralığı

Kızlar ve erkekler arasında mesleki olgunluk düzeyi farklılıklarına ilişkin etki büyüklüklerinin hem sabit hem de rastgele etkiler modeline göre sonuçları tablo 3'te verilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre araştırmaya dâhil edilen çalışmalara ait etki büyüklüğü değerlerinin sabit etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri ES=0,29, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı üst sınırı 0,33 ve alt sınırı 0,25 olarak hesaplanmıştır. Rastgele etkiler modeli sonuçlarına bakıldığında ES= 0,28, ortalama etkinin güven aralığı üst sınırı 0,38 ve alt sınırı 0,19 olarak hesaplanmıştır.

Meta analize dâhil edilen araştırmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde hem sabit etkiler hem de rastgele etkiler modeline göre kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cohen (1988), Lipsey (Akt. Cooper ve diğ., 2009) ile Thalheimer ve Cook (2002) etki büyüklüklerini sınıflandırmışlardır. Etki büyüklüğü değerinin her iki model sonucunda 0,20-0,50 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuç sınıflandırmalar açısından değerlendirildiğinde düşük düzeyde bir etkiyi ifade etmektedir. Analizler sonucunda hem sabit hem de rastgele etkiler modelinde kızlar lehine düşük düzeyde etki büyüklüğü olduğu görülmektedir.

Moderatör Analizleri

Cinsiyet değişkeni için rastgele etkiler modeline göre etki büyüklüğü 0,28 için I² değeri % 81,65 ile yüksek yüksek düzeyde heterojenliği göstermektedir. Card'a (2012) göre moderatör, etkinin büyüklüğü ile ilgili olan nedenlerdir. Heterojenliğin kaynağını bulmak amacıyla moderatör analizleri yapılmıştır.

Cinsiyete göre meta analize dâhil edilen çalışmalara ait bağımsız değişkenlerden; yayın türü ve okul türüne göre Q-istatistiği homojenlik testi yapılmıştır. Test sonucunda bir moderatörde (yayın türü) gruplar arası dağılımın homojen bir dağılıma sahip olduğu diğer

bir deyişle yapılan gruplandırmanın yani cinsiyetin ortalama etki büyüklüğü değerini değiştirmediği belirlenmiştir. Bir diğer moderatör olan okul türünde ise gruplar arası dağılımın heterojen olduğu yani cinsiyetin ortalama etki büyüklüğü değerini değiştirdiği belirlenmiştir.

Cinsiyet değişkeni için yapılan moderatör analiz sonuçları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Mesleki Olgunluk Ve Cinsiyet Açısından Moderatör Analizleri

Moderatör	k	d	SE	95% CI	Q _b	p	I ²
<i>Mesleki Olgunluk</i>							
Okul Türü	17				8,487	0,004	
Akademik Lise	12	0,29	0,03	0,24; 0,34			73,21
Meslek Lisesi	5	0,12	0,05	0,01; 0,22			91,91

*p<.05 Q_b = Gruplararası Q değeri

Okulun türü açısından yapılan analiz incelendiğinde, bulunan etki büyüklüğü değerleri akademik lisede okuyanlar için 0,29 (CI 0,24-0,34), meslek lisesinde okuyanlar için ise 0,12 (CI 0,01-0,22) olarak hesaplanmıştır. Yapılan araştırmada okul türü moderatörü için çalışmalar arası varyansın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (p=0,004). Elde edilen moderatör sonuçlarına göre akademik liselerde (d=0,29) cinsiyet açısından mesleki olgunluk düzeyi farkının meslek liselerine (d=0,12) göre daha fazla olduğu görölmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yapılan meta analiz çalışmasının temel amacı mesleki olgunluk düzeyi açısından cinsiyet değişkeninin etki büyüklüğünü hesaplamaktır. Bu meta analize Türkiye'de yapılan makale ve tezler olmak üzere 23 çalışma dâhil edilmiştir. Tarama sonucunda kodlama protokollerine uygun çalışmalar alınmış ve analizler gerçekteştirilmiştir. Dâhil edilen 23 çalışmanın toplam örnekleme 5034 kız ve 5880 erkek olmak üzere 10914 kişiden oluşmaktadır. Etki büyüklüğü hesaplamasında 15 çalışmada istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken 8 çalışmada anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sabit etkiler modelinde birleştirme işlemi sonucu kızlar lehine 0,29'luk (0,25 - 0,33) ve rastgele etkiler modelinde birleştirme işlemi sonucu kızlar lehine 0,28'lik (0,19 - 0,38) pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki büyüklüğü bulunmuştur. Bu sonuç Cohen (1988), Lipsey (Akt. Cooper ve diğ., 2009) ile Thalheimer ve Cook'un (2002) sınıflandırmasına göre düşük düzeyde bir etki büyüklüğünü ifade etmektedir.

Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde mesleki olgunluk açısından kızlar ve erkekler arasında, düşük düzeyde anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Mesleki olgunluğu cinsiyet değişkeni açısından ele alan, yurtiçinde ve yurt dışında yapılmış herhangi bir meta analiz çalışmasına rastlanılmadığından, bu ilk sonuçların karşılaştırılması olanağı bulunamamıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda ise Acısu (2002), Akay (1983), Akbalık (1991), Akbıyık (1996), Akdaş (2013), Altuntas (2013), Bayındır (1999), Bozgeyikli, Doğan ve Işıklar (2010), Çakar ve Kulaksızoğlu (1997), Çoban (2005), Emilova (2014), Gülbahçe (2007), Oğuz (2008), Özgan (2006), Sekmenli (2000), Şahin (2007), Ulaş (2011), Uzer (1987) ve Yazar’ın (1997) kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu buldukları görülmektedir. Kızların meslek gelecekleri kişisel özgürlük alanlarını doğrudan etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rol algısı nedeniyle kızlar, evden çıkmanın yolunu akademik yaşamlarına devam etme olarak görmekte ve mesleklere daha fazla anlam yüklemektedirler. Bu nedenle belirgin olmayan durumda erkeklerden daha fazla kaygı yaşamaktadır (Karataş, 2011; Özyürek ve Demiray, 2010) Bu kaygı onları meslek arayışına, bilgilerine yönlendirebileceği için kızların mesleki olgunluklarının erkeklerden belirgin bir şekilde yüksek çıkmasının nedeni olma olasılığını artırmaktadır.

Elde edilen bu farkı açıklayabilecek moderatör değişkenler için de analizler yapılmıştır. Okul türü moderatörü açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen fark incelendiğinde akademik liselerde cinsiyet açısından mesleki olgunluk düzeyi farkının meslek liselerinden fazla olduğu görülmektedir. Meslek liseleri belli alanda mesleğe hazırlayan okullardır. Bu nedenle meslek lisesine giden kız ve erkek öğrencilerin seçtikleri meslekler ile ilgili eğitimler almaları, daha az mesleki kararsızlık yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu tür okullarda kızlar ve erkekler sınırlı meslekler ile ilgili bilgileri öğretmenlerinden eşit düzeyde alabilmektedir. Ayrıca kendi meslekleri zaten belli olduğu için internette meslekleriyle ilgili daha detaylı bilgilere ulaşma imkan ve ihtimallerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Oysa akademik liselerde öğrencilerin seçmesi gereken meslekler belirgin değildir ve bu öğrenciler günümüzde sayısız meslekle karşı karşıya bulunmaktadır. Araştırma sonucunda bazı öneriler oluşturulmuş ve aşağıda verilmiştir.

Meslek seçimine ilişkin yapılan çalışmalar her geçen gün artmakta ve giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu meta analiz çalışmasında mesleki olgunluğun cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırılmasına odaklanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakılarak bundan sonra bu konuda yapılacak olan çalışmalarda psikososyal etkiler, milli eğitimdeki değişiklikler gibi cinsiyet ve mesleki olgunluk ilişkisini etkileyebilecek etkenlerin sabit olduğu süre boyunca cinsiyet değişkeninin artık kullanılmasının çok da anlamlı olmadığı söylenebilir. Mesleki olgunluk konusunda yapılacak bireysel görüşmeler ya da grup çalışmalarında bu araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda planlama yapmak faydalı olabilecektir. Mesleki olgunlukla ilgili farklı konularda meta analiz çalışmaları yapılabilir. Mesleki olgunluk ile ilgili araştırmanın bir sınırlılığı olarak, bu araştırma sadece Türkiye’de yapılan çalışmalara odaklanmıştır. Başka bir çalışmada konunun dünyadaki durumuna bakılabilir ve karşılaştırma fırsatı sağlanabilir.

Kaynakça

- Acısu, S. (2002). *Koruma altında olan lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akay, B. (1983). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbıyık, Y. (1996). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbulut, N. (2010). *12. Sınıfta okuyan kız ve erkek öğrencilerin mesleki olgunluk ve umutsuzlukları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akdaş, G. (2013). *Sağlık meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin ve algıladıkları aile desteğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Altuntaş, A. (2013). *Lise son sınıf öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mesleki olgunlukları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Atli, A. (2012). *Lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin incelenmesi*. Doktora tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın Orhan, A. (2011). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile karar verme stratejileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bacanlı, F. (2005). *Lise öğrencileri için mesleki grup rehberliği programı ve uygulama kılavuzu*. Nobel Yayınları.
- Bayındır, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Borenstein, M., Hedges, L., Higgins, J. ve Rothstein, H. (2005). *Comprehensive meta-analysis* Version 2. Englewood, NJ: Biostat.
- Brown, D. (2003). *Career Information, career counseling and career development*. ABD: Pearson Education, Inc.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H. ve Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28 (1), 133-149.
- Card, N. A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: The Guilford Press
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2 nd. edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2007). Observation. *Research Methods in Education*, 6, 396-412.
- Cooper, H., Hedges, L. V., ve Valentine, J. C. (Eds.). (2009). *The handbook of research synthesis and meta-analysis* (2nd edition). New York: Russell Sage Publication.
- Crites, O.J., (1969). Measurement of vocational maturity in adolescence, *Psychological Monographs: General and Applied*, 79 (2).
- Cumming, G. (2012). *Understanding the new statistics*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Çakar, M. ve Kulaksızoğlu, A., (1997). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9,113-131.
- Çınar, Ç. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında benlik algısının önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Çoban A. E. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 39-54.

- Dhillon, U., ve Kaur, R. (2005). Career maturity of school children. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 31(1-2), 71-76.
- Ellis, P. D. (2012). *The essential guide to effect sizes* (5th edition). Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- Emilova, K., (2014). *Onuncu sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Glass, G. V. (1976). Primary, secondary and meta-analysis of research. *Educational Researcher*, 5, 3-8.
- Gribbons, W., D. ve Lohnes, P., R. (1969). Eighth-grade vocational maturity in relation to nine-year career patterns. *Journal Of Counseling Psychology*, 16(8), 557-562.
- Gülbahçe A. (2007). *Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan öğrencilerin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerinin incelenmesi*. Doktora tezi. Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağnıcı, Y. D. (1999). *ODTÜ hazırlık okulu öğrencilerinin mesleki olgunluğu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, Z. (2011). Okul pansiyonunda kalan ergenlerin kaygı düzeyleri ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(21), 208-222.
- Kayaş, S. (2009). *Meslek liselerinin bilişim teknolojileri alanındaki öğrencilerin dal seçimlerine, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ve öğrenci ailelerinin tutumlarının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Keller, K. (2004). *The relation between parental behavior and the career maturity and self-efficacy of young adolescents*. Unpublished doctoral's thesis. University of India, United States of America.
- Kepir, D.D. (2011). *Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve umut düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kracke, B. (1997). Parental behaviors and adolescents' career exploration. *The Career Development Quarterly*, 45, 341-350.
- Köküsoy, K., (2008). *Endüstri meslek liselerinde bir meslek alanına yönelmiş olan öğrencilerin mesleki olgunluk ve algıladıkları aile desteği düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, M. (2012). Anadolu ve genel lise öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre mesleki olgunluk düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1).

- Kutlu, M. ve Atli A. (2011). İlköğretim ve ortaöğretim okullarında verilen mesleki rehberlik hizmetlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA: Education Sciences*, 6(2), 1477-1489.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuram ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lee, K., A. (2001). Cross-cultural study of the career maturity of Korean and United States high school students. *Journal of Career Development*, 28(1), 43-57.
- Lee, H. & Hughey, K., F. (2001). The relationship of psychological separation and parental attachment to the career maturity of college freshmen from intact families. *Journal of Career Development*, 27(4), 279-293.
- Oğuz, Ö. (2008). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Özel Arı Lisesi Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özgan, A. (2006). *Meslek lisesi öğrencilerinin mesleki karar verme olgunluğu ile bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi.
- Özyürek, A. ve Demiray, K. (2010). Yurtta ve ailesi yanında kalan ortaöğretim öğrencilerinin kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 247-256.
- Patton, W. ve Creed, P. A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336-351.
- Patton, W., Creed, P. A., (2002). The relationship between career maturity and work commitment in a sample of Australian high school students. *Journal of Career Development*, 29(2), 69-85.
- Post-Kammer, P. (1987). Intrinsic and extrinsic work values and career maturity of 9th- and 11th-grade boys and girls. *Journal of Counseling and Development*, 65, 420-423.
- Powell, D.F, Luzzo, D.A., (1998). Evaluating factors associated with the career maturity of high school students. *The Career Development Quarterly*, 47.
- Sahraç, Ü. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, A. (2007). *Millî eğitim bakanlığı ilköğretimde yöneltme yönergesinin uygulandığı düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen 8. Sınıf öğrencilerinin meslekî olgunluk düzeyleri ve*

ortaöğretim okul tercihleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, K. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşkıran, A. (2008). *Meslek lisesi öğrencilerinin okul iklimi algıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi.

Thalheimer, W., ve Cook, S. (2002). How to calculate effect sizes from published research articles: A simplified methodology. <http://work-learning.com> adresinden 05.05.2015 tarihinde erişilmiştir.

Touma, S. G. (1997). *Career maturity and high school students: The effects of four variables on the career maturity of high school seniors*. Doctoral dissertation. University of South Carolina.

Ulaş, Ö. (2011). *Lise öğrencilerinde mesleki olgunluğun yordayıcıları*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzer, A.S. (1987). *Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ürün, E. (2010). *Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri ile mesleki olgunlukları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazar, A. (1997). *Genel ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldız, N. (2002). *Verilerin değerlendirilmesinde meta analiz*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Zeren, G. (1999). *Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.